

Wyniki wyborów w Czechach – szansa dla centroprawicy

Mateusz Gniazdowski, Martyna Wasiuta

W wyborach do czeskiej Izby Poselskiej (8 i 9 października) najwięcej głosów uzyskała centroprawicowa koalicja wyborcza Spolu (27,8%), która minimalnie wyprzedziła partię ANO premiera Andreja Babiša (27,1%). Ze względu na rozłożenie poparcia w okręgach wyborczych ANO będzie miała jednak w 200-osobowej Izbie Poselskiej największy klub parlamentarny (72), jak również więcej mandatów niż suma tych uzyskanych przez Spolu (71). Na trzecim miejscu znalazła się liberalno-centrowa koalicja wyborcza Piraci i Burmistrzowie (tzw. Pirstan) z poparciem 15,6% (37). Czwartą pozycję zajęła partia Wolność i Demokracja Bezpośrednia (SPD) z 9,6% poparcia (20). Ugrupowania lewicowe współpracujące dotychczas z ANO – socjaldemokraci (ČSSD) i komuniści (KSČM) – nie przekroczyły 5-procentowego progu wyborczego i po raz pierwszy znalazły się poza Izbą Poselską.

Po wyborach premier Babiš pogratulował koalicji Spolu zdobycia największej liczby głosów i zapowiedział, że zwróci się do niej z propozycją utworzenia nowego rządu. Liderzy Spolu, czyli Obywatelskiej Partii Demokratycznej (ODS, 34 mandaty), chadeków (KDU-ČSL, 23) i TOP-09 (14), podpisali jednak z drugim blokiem wyborczym – Burmistrzami i Niezależnymi (STAN, 33) i Czeską Partią Piratów (4) – memorandum o woli zbudowania koalicji rządowej i zaapelowali do prezydenta, aby powierzył misję sformowania rządu liderowi ODS Petrowi Fiali. Prezydent Zeman, który przed wyborami podkreślał, że mianuje premierem przywódcę najsilniejszej partii (a nie sojuszu wyborczego), zapowiedział konsultacje z liderami poszczególnych ugrupowań. Mają się one odbyć za tydzień, gdy prezydent Zeman wyjdzie ze szpitala, do którego trafił 10 października po spotkaniu z premierem Babišem.

Komentarz

- ANO w ostatnich miesiącach zajmowało pierwsze miejsce w sondażach i zaczęło słabnąć dopiero kilka tygodni przed elekcją. Na partię Babiša oddano 36 tys. mniej głosów niż na koalicję wyborczą centroprawicy. Trudno to jednak uznać za znaczącą porażkę Babiša, biorąc pod uwagę, że jeszcze wiosną partię ANO wyprzedzali w sondażach Piraci i Burmistrzowie. Poprawa sytuacji epidemicznej, działania prosojalne, a także nasilenie wymierzonej w Piratów i centroprawicę retoryki antyimigracyjnej i suwerennościowej pozwoliły Babišowi zachować silną pozycję w parlamencie. Brak w Izbie Poselskiej dotychczasowych partnerów – socjaldemokratów i komunistów – znacząco ograniczy Babišowi możliwość manewru, niemniej przy wsparciu prezydenta Zemana może on miesiącami utrzymywać się przy władzy, szukając nowych możliwości koalicyjnych.

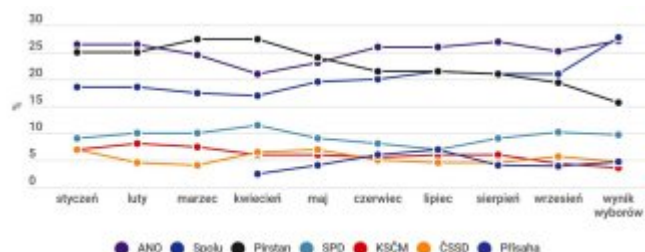
- Premier Babiš od lat współpracuje taktycznie z prezydentem Zemanem i może liczyć na jego wsparcie. ANO wysłało już sygnały gotowości do rozmów z centroprawicową koalicją Spolu, oferując Fiali fotel premiera, licząc na dekompozycję bloków wyborczych oraz porozumienie z ODS. Choć sukces koalicji Spolu wynikał w znacznej mierze z krytyki Babiša, to w ugrupowaniach należących do niej pojawiały się przed wyborami głosy sygnalizujące otwartość na współpracę z ANO, np. jeśli Babiš nie byłby premierem. W interesie Babiša i Zemana jest więc gra na czas, obliczona na zbudowanie nowego gabinetu z ANO. Prezydenta nie wiążą jasno określone terminy (zob. Aneks). Po wyborach w 2017 r. mniejszościowy gabinet ANO rządził przez pół roku od swojej dymisji, z kolei w 2013 r. Zeman mianował premierem Jiříego Rusnoka, którego rząd przetrwał ponad sześć miesięcy, mimo że centroprawica miała większość 101 posłów.
- Bloki wyborcze Spolu i Pirstan zadeklarowały wolę zbudowania rządu i dysponują przekonującą większością (108 miejsc na 200), co daje im silny polityczny mandat i umożliwia blokowanie działań ustawodawczych mniejszościowych gabinetów działających z poparciem prezydenta. Mogą też obsadzić stanowisko przewodniczącego Izby, który wskazuje premiera po dwóch nieudanych próbach zbudowania większości przez osoby mianowane przez prezydenta. W przypadku obstrukcji ze strony Zemana w odniesieniu do terminów przyjmowania dymisji czy mianowania nowego premiera większość parlamentarna może też wystąpić do Sądu Konstytucyjnego z wnioskiem o sprawdzenie, czy prezydent nie przekracza swoich kompetencji. Biorąc pod uwagę choćby dotychczasowe orzecznictwo Sądu (np. zmiana ordynacji wyborczej), można zakładać, że wyrok mógłby być dla Zemana niekorzystny. Na proces wyłaniania rządu może też wpłynąć stan zdrowia prezydenta, choćby jako argument za wydłużaniem procedur związanych z powoływaniem nowego gabinetu.
- Do największych przegranych w wyborach należą socjaldemokraci i komuniści – ugrupowania lewicowe, które po raz pierwszy od powstania Republiki Czeskiej w 1993 r. znalazły się poza Izbą Poselską. Na wszystkie partie, które nie przekroczyły 5-procentowego progu, padło rekordowo dużo głosów – łącznie 1,07 mln, tj. 20% ogółu (w poprzednich wyborach – 6%). Poważne straty ponieśli również Piraci, którzy startując w koalicji z centrowymi samorządowcami (STAN). wywalczyli jedynie 4 mandaty, czyli o 18 mniej niż w elekcji w 2017 r. Większość wyborców Pirstanu skorzystała z możliwości głosowania preferencyjnego i wskazała kandydatów STAN. W związku z tym część działaczy już zażądała rezygnacji Ivana Bartoša z funkcji przewodniczącego ugrupowania.

ANEKS. Procedura powoływania nowego rządu

Zgodnie z czeską konstytucją rząd podaje się do dymisji po pierwszym posiedzeniu nowo wybranej Izby Poselskiej, a prezydent mianuje nowego premiera. Jego wybór nie jest obwarowany kryteriami formalnymi. Premier wskazuje kandydatów na ministrów, których następnie mianuje prezydent, i od tej chwili rząd może sprawować swoje obowiązki. W ciągu 30 dni od mianowania premier powinien uzyskać wotum zaufania Izby Poselskiej. Jeśli go nie otrzyma, podaje gabinet do dymisji, ale prezydent może mu powierzyć dalsze pełnienie funkcji do czasu powołania nowego gabinetu. Formalnie prezydent jest zobowiązany do ponowienia procedury tworzenia rządu, ale terminy jej rozpoczęcia nie są

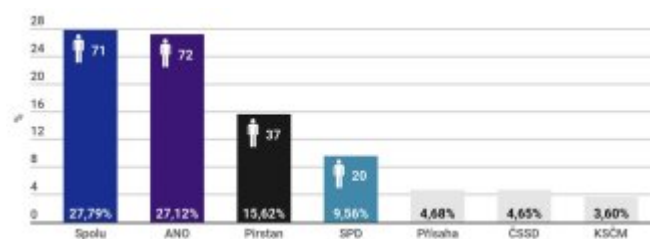
określone. Jeśli gabinet premiera mianowanego przez prezydenta w drugim podejściu również nie uzyska wotum zaufania, kolejnego kandydata na to stanowisko wskazuje przewodniczący Izby Poselskiej (prezydent powinien takiej osobie wręczyć nominację). W przypadku nieuzyskania wotum zaufania przez rząd wyłoniony w trzeciej rundzie prezydent ma prawo rozwiązać Izbę Poselską i rozpisać przedterminowe wybory.

Wykres 1. Poparcie dla poszczególnych partii i koalicji wyborczych w sondażach i ostateczny wynik w wyborach

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ośrodka Median.

Wykres 2. Wyniki poszczególnych partii i koalicji w wyborach parlamentarnych (8–9 października 2021 r.)

Źródło: opracowanie własne (za: iROZHLAS, irozhlas.cz).

Wykres 3. Podział mandatów między kluby parlamentarne

Źródło: opracowanie własne (za: CNN Prima, cnn.iprima.cz).